

Újabb fejlemények az Európai Unióban a szociális gazdaság terén

ÖSSZEFOGLALÓ

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság

European Economic and Social Committee

Újabb fejlemények az Európai Unióban a szociális gazdaság terén

Összefoglaló

A tanulmányban szereplő információk és nézetek a szerzők álláspontját képviselik, és nem feltétlenül tükrözik az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság hivatalos véleményét. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság nem vállal garanciát a tanulmányban foglalt adatok helyességéért. Sem az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság, sem a nevében eljáró személyek nem vonhatók felelősségre a tanulmányban szereplő információk esetleges felhasználásáért.

ÖSSZEFOGLALÓ

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó: Luca Jahier, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) „Különféle érdekcsoportok” csoportjának elnöke, Krzysztof Balon és Alain Coheur, az EGSZB „Szociális gazdaság” kategóriájának társszövívői

- 1. Bevezetés és célok**
- 2. A szociális gazdaság koncepciója és a hozzá kapcsolódó fő elméleti megközelítések**
- 3. A szociális gazdaság és a vele kapcsolatban kialakult fogalmak Európában**
- 4. A szociális gazdaság irányába mutató, európai szintű közpolitikák az elmúlt időszakban (2010–2016)**
- 5. A szociális gazdaság irányába mutató, nemzeti és regionális szintű közpolitikák Európában az elmúlt időszakban (2010–2016)**
- 6. A szociális gazdaság fontossága a 28 EU-tagállamban**

ELŐSZÓ: Luca JAHIER

Nagy örömmel üdvözlöm az „*Újabb fejlemények az Európai Unióban a szociális gazdaság terén*” című tanulmány megjelenését, amelyet az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) rendelt meg, és a CIRIEC készített el. 2008 óta egymást követően három tanulmányt is közzétettünk, bizonyítva, hogy tartósan elköteleztük magunkat a szociális gazdaság Európában történő támogatása és előmozdítása mellett.

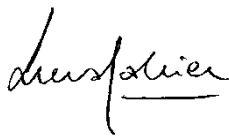
A tanulmány megbízható és összehasonlítható adatokat tartalmaz, így lehetővé teszi, hogy felmérjük az előrelépéseket. Látható, hogy a szociális gazdaság nagyobb veszteségek nélkül vészelte át a gazdasági és pénzügyi válságot. A szektor ma az EU-28 dolgozó népessége 6,3%-ának nyújt fizetett munkát, míg 2012-ben ez az arány 6,5% volt.

Szilárd meggyőződésem, hogy a szociális gazdaság jól illusztrálja és egyúttal védi is azokat az értékeket, amelyekre az Európai Unió épült (lásd az EUSZ 3. cikkét). Lehetőséget és eszközt biztosít a polgárok részvételéhez és felelősségvállalásához, valamint ahhoz, hogy az emberek feladatuknak érezzék egy fenntartható jövő kialakítását. Emellett hatásos eszköz annak eléréséhez, hogy az EU közelebb kerüljön az ENSZ 2030-ig tartó időszakra vonatkozó fenntartható fejlesztési menetrendje keretében vállalt kötelezettségeinek teljesítéséhez.

Kiemelten fontos ezért, hogy az EU az Európai Szociális Alap (ESZA) révén egyre több támogatást nyújt a szociális gazdaságnak. Az is nagy elégedettséggel tölt el, hogy az elmúlt néhány évben az Európai Unió Tanácsának egymást követő elnökségei prioritásként kezelték a szociális gazdaságot, és üdvözölték az EGZSZB munkájukhoz nyújtott hozzájárulását.

Mindezek ellenére még mindig sok a tennivaló, többek között az ágazat láthatóságának és elismertségének növelése terén. Őszintén remélem, hogy a közeljövőben sikerül előre lépni a különböző szociális gazdasági csoportokra vonatkozó rendszerszintű statisztikák kidolgozása terén, valamint abban, hogy a szociális gazdaság is szerepeljen a nemzeti statisztikákban. Kétségtelen, hogy ez volna az első szükséges lépés afelé, hogy a szociális gazdaság megkapja a neki járó elismerést. Azt is gondolom, hogy óriási kihasználatlan potenciál rejlik az uniós szociális gazdaság belső és külső dimenzióinak összekapcsolásában, különösen a szomszédainkkal való kapcsolataink terén, az egyre nagyobb politikai, biztonsági és gazdasági turbulenciák idején.

Ezért arra kérem az összes érintett szereplőt, hogy fogjanak össze, és fokozzák tevékenységeiket. Máris komoly haladást értünk el. Folytassuk együtt ezen az úton!

Luca JAHIER
az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB)
„Különböző érdekcsoportok” csoportjának elnöke

ELŐSZÓ: Alain COHEUR

Az EGSZB a 2008-ban és 2012-ben elkészült tanulmányokat követően idén harmadszor jelentette meg az „*Újabb fejlemények az Európai Unióban a szociális gazdaság terén*” című tanulmányát. A CIRIEC kutatóközponttól megrendelt tanulmány nem csupán a korábbi változatok frissítését tartalmazza, hanem három területre összpontosít:

- a szociális gazdaság és a vele kapcsolatban kialakult koncepciók/mozgalmak,
- tágabb értelemben vett közpolitikák, amelyeket az elmúlt években uniós és tagállami szinten dolgoztak ki a szociális gazdasági ágazat fejlesztése céljából,
- a szociális gazdaság mérete az egyes EU-tagállamokban.

E tanulmány közzétételével az EGSZB erősíti a szociális gazdaság elismertetése és előmozdítása iránti elkötelezettségét. Olyan ágazat ez, amely nem csupán a munkahelyteremtés és a társadalmi kohézió sarokköve egész Európában, hanem a szociális jogok európai pillérének felépítését és megszilárdítását is szolgálja.

A tanulmány hangsúlyozza a szociális gazdaság által a piacgazdaság terén játszott fontos – és egyre növekvő – szerepét, amellyel együtt és egy időben működik. Biztosítva, hogy a gazdasági hatékonyság szociális szükségleteket szolgáljon, a szociális gazdaság szoros kölcsönhatást alakít ki a gazdasági és a szociális kérdések között, ahelyett hogy az egyik aspektust a másikkal szemben előtérbe helyezné.

A szociális gazdaság társadalmi és gazdasági válság idején is tapasztalható növekedési potenciálját már számos alkalommal kiemelték. A szociális gazdaság valóban az ellenálló képesség példája, és folyamatosan fejlődik, miközben más gazdasági ágazatok nehéz helyzetben vannak. A szociális gazdaság nem melléktermék: a szociális gazdasági vállalkozások egy olyan gazdaság iránti igényre reflektálnak, amely a szociális, gazdasági és pénzügyi dimenziókat összehangolja, képes jólétet biztosítani, és amelyet nem csupán pénzbeli tőkéjével, hanem – és elsősorban – társadalmi tőkéjével mérnek. A szociális gazdasági vállalkozások tevékenységeit nem csupán a piaci vagy növekedési kritériumok vezérlik. Nem a fejlődés, a kétszámjegyű nyereséesség és a jövedelmezőség a végső cél, hanem a társadalom általános érdekéhez, kohéziójához és jólétéhez való hozzájárulás.

E tanulmány azt mutatja be, hogy alapvető fontosságú folytatni a vitát a szociális vállalkozás koncepciójáról egy tágabb, átfogó terv keretében, amelynek célja a szociális gazdaság, valamint alapelveinek és irányításának támogatása, előmozdítása és fejlesztése. Elengedhetetlen továbbá a bevált gyakorlatok cseréjének ösztönzése a szociális gazdaság terén nagy tapasztalattal rendelkező tagállamok között.

A szociális gazdaság növekedésének támogatásához politikai bátorság szükséges, mivel konkrét intézkedéseket kell hozni az adózás, hitelezés, valamint a bürokrácia területén, továbbá gyakorlati intézkedésekre is szükség van a szociális gazdaság támogatásához, különösen a fiatalok esetében, akik felelősségteljesebb gazdaságban akarnak részt venni, és az emberekbe szeretnének beruházni.

Az EGSZB a továbbiakban is hűséges szövetségese lesz a szociális gazdasági vállalkozásoknak.

Alain COHEUR

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB)

„Szociális gazdaság” kategóriájának társszövője

ELŐSZÓ: Krzysztof BALON

Az EGSZB „Újabb fejlemények az Európai Unióban a szociális gazdaság terén” című tanulmány újból megerősíti, hogy milyen fontos szerepet tölt be a szociális gazdasági ágazat a munkahelyteremtés, a fenntartható növekedés elősegítése, a szolgáltatások és a szükségletek összehangolása, valamint a jövedelem és a vagyon tisztességesebb elosztása terén. A szociális gazdasági szereplők által végzett tevékenységek azonban sokkal tágabb kontextusban valósulnak meg, mégpedig a részvételi demokrácia és társadalmi tőke építésének összefüggésében. Ez különösen igaz azokra a tagállamokra, amelyek 2004 óta csatlakoztak az EU-hoz. E tagállamok nagy része 1989-1990-ig a Szovjetunió befolyása alatt álló szocialista ország volt, amelyben a civil társadalom nem létezett, vagy tevékenysége igen korlátozott volt. E történelmi fejlődés következményei többek között a nem kormányzati szervezetek bizonytalan anyagi helyzete, valamint a civil társadalom helyi munkahelyteremtésben való csekély részvétele. Ez a statisztikákban is látható: míg a szociális gazdaságban a fizetett alkalmazásban állók aránya 6,3% az EU egészében, az új tagállamokban ez az arány átlagosan 2,5%.

Ex oriente lux (keletről jön a fény): másfelől viszont az ezekből az országokból származó új ötletek és megközelítések növelik az európai szociális gazdaság értékét. A lengyel Solidarność/Szolidaritás mozgalom tapasztalataitól a szubszidiaritás elvének végrehajtásáról szóló vitákig, beleértve a szociális gazdaság hatóságoktól való függetlenségét is, egészen az olyan gyakorlati példákig, mint az önkormányzati szociális vállalkozások szlovák modellje.

A törvényhozók/politikusok és a szociális gazdasági ágazat közötti, nemzeti és európai szintű állandó párbeszéd, amely valamennyi tagállam tapasztalatait magában foglalja, meghatározó jelentőségűnek tűnik a szociális gazdaság fejlesztését szolgáló hosszú távú stratégia kialakítása szempontjából. Valamennyi érintett szereplőt felkérünk, hogy működjenek együtt az EGSZB-vel annak eléréséért, hogy a szociális gazdaságot ismerjék el Európa jövőbeli gazdasági és szociális modelljének kulcsfontosságú, sőt talán domináns részeként.

Krzysztof BALON
az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB)
„Szociális gazdaság” kategóriájának társszövívője

BEVEZETÉS ÉS CÉLOK

1.1. Célok

A CIRIEC által készített jelentés általános célja a szociális gazdaság közelmúltbeli alakulásának vizsgálata az Európai Unióban (EU) és a 28 tagállamban. A jelentés három területre összpontosít: először is a szociális gazdaságra, valamint az államok és piaci/profitorientált vállalkozások közötti térrel kapcsolatos új koncepciókra/mozgalmakra, másodszor a tágabb értelemben vett közpolitikákra, amelyeket az elmúlt években uniós és tagállami szinten dolgoztak ki a szociális gazdasági ágazat erősítése céljából, valamint harmadszor a szociális gazdaság jelentőségének mérésére az egyes uniós tagállamokban. Ez a kutatás nem csupán a CIRIEC által készített és az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság által közzétett 2008-as és 2012-es, „A szociális gazdaság az Európai Unióban” című tanulmány frissítése, hanem az ezen a területen Európában az elmúlt néhány évben lezajlott fejlődés elemzését és értékelését is tartalmazza. A kutatási témák megválaszolása érdekében a projekt három terület köré szerveződött. Az elsőnél – a koncepcionális területen – a kutatás áttekintette a kialakulóban lévő koncepciókat, összevetette azokat a szociális gazdaság már kialakult uniós koncepciójával, és megállapította a rájuk jellemző kihívásokat.

A második területen – közpolitikák – a kutatás a kormányok által, európai szinten és nemzeti szinten a közelmúltban (2010–2016 között) bevezetett, a szociális gazdaság irányába mutató politikákra összpontosított. A szociális gazdaság környezete és „ökoszisztémája” olyan jelentős tényező, amely elősegítheti a szociális gazdasági szereplők fejlődését, de akár külső akadályt is jelenthet számukra. A projekt egy keretet fogalmazott meg mindezen politikák kategorizálásához. A jelentés megvizsgálja az uniós és nemzeti szinten bevezetett legfontosabb kezdeményezéseket, és elvégzi a szociális gazdasággal kapcsolatos új nemzeti jogszabályok összehasonlító elemzését, valamint az Európára gyakorolt hatásuk értékelését.

A harmadik terület a statisztikai. Központi célja az volt, hogy mennyiségi adatokat szolgáltatson a szociális gazdaságról a 28 tagállamban, a CIRIEC által az EGSZB megbízásából készített két korábbi tanulmányban alkalmazott módszert követve. Megvizsgálta továbbá a statisztika területén megvalósult legutóbbi fejleményeket, valamint az Európa-szerte rendelkezésre álló adatokat.

1.2. Módszerek

A jelentés vezető koordinátorai és nagyrészt szerzői is Rafael Chaves és José Luis Monzón voltak a CIRIEC részéről. Munkájukat egy szakértői bizottság segítette, amely a munka ütemezését, a módszertant és az előterjesztett végleges jelentést megvitatta az igazgatókkal, és segített nekik azon vállalatok és szervezetek különböző kategóriáinak feltérképezésében, amelyek az egyes EU-országokban a szociális gazdaság részét képezik.

Ami a módszertant illeti, a jelentés első része a szociális gazdaság üzleti vagy piaci ágazatának az Európai Bizottság szövetkezetekre és önszerveződő társaságokra vonatkozó szatellit számlák elkészítéséről szóló kézikönyvében megadott definícióját veszi alapul a szociális gazdaság általános meghatározásához, mivel ez széles körű politikai és tudományos konszenzuson alapul.

A jelentés második célkitűzésével kapcsolatban 2017 márciusában és áprilisában nagyszabású tereptanulmányra került sor a 28 tagállamnak elküldött kérdőív formájában. A kérdőívet azoknak a kivételes helyzetben lévő személyeknek küldték el, akik szakértő módon ismerik a szociális gazdaság fogalmát és a kapcsolódó területeket, illetve az ágazat tényleges működését a saját országukban. A szakértők között voltak egyetemi kutatók, a szociális gazdaságot képviselő szövetségekben és szervezetekben dolgozó szakemberek és a szociális gazdasággal kapcsolatos feladatokat ellátó, magas rangú kormányzati köztisztviselők. Az eredmények kiválónak mondhatók, hiszen az EU 28 tagállamából 89 kitöltött kérdőívet sikerült begyűjteni.

A jelentés harmadik köztes célja a közpolitikák azonosítása, amit a szakértői bizottsággal és ágazati szakértőkkel való konzultáció során végeztek el, a kérdőívekből és a szakértői bizottsággal folytatott megbeszélések során szerzett információk segítségével.

A SZOCIÁLIS GAZDASÁG FOGALMA ÉS A HOZZÁ KAPCSOLÓDÓ FŐ ELMÉLETI MEGKÖZELÍTÉSEK

2.1. A szociális gazdaság jelenlegi meghatározása és elismertsége

A szociális gazdaság legfrissebb fogalmi meghatározása maguktól a tagoktól származik, és a Social Economy Europe, a szociális gazdaságot képviselő európai szintű egyesület „A szociális gazdaság alapelveinek chartája” című kiadványában található. Ezek az alapelvek a következők:

- az egyén és a szociális célok elsőbbsége a tőke érdekeivel szemben;
- önkéntes és nyílt tagság;
- a tagok általi demokratikus ellenőrzés (nem vonatkozik az alapítványokra, mivel azoknak nincs tagsága);
- a tagok és a szolgáltatásokat igénybe vevők érdekeinek és/vagy a közérdek kombinációja;
- a szolidaritás és a felelősség elveinek védelme és alkalmazása;
- önálló irányítás és az állami hatóságoktól való függetlenség;
- a többlet nagy részét a fenntartható fejlesztési célok elérésére, a tagok érdekeit vagy az általános érdeket szolgáló szolgáltatásokra használják.

2.2. A szociális gazdaságnak a nemzeti számlák rendszerével összhangban álló meghatározása

A 2012-es jelentésben is szerepelt a javasolt fogalommeghatározás:

„Azon magán jellegű, formális keretek között szervezett vállalkozások csoportja, amelyek döntéshozatali szabadsággal és önkéntes tagsággal rendelkeznek, és amelyeket tagjaik szükségleteinek piacon keresztül, áruk előállítása, szolgáltatásnyújtás, illetve biztosítás és finanszírozás révén történő kielégítése érdekében hoztak létre, továbbá amelyek esetében a döntéshozatal, valamint bármilyen nyereség és többlet tagok közötti elosztása nem kapcsolódik közvetlenül a tagok által befektetett tőkéhez, illetve befizetett díjhoz, hanem minden esetben demokratikus, részvételen alapuló döntéshozatali eljárások révén történik, és minden tag egy szavazati joggal rendelkezik. A szociális gazdaság magában foglal olyan magán jellegű, formális keretek között szervezett, döntéshozatali szabadsággal és önkéntes tagsággal rendelkező szervezeteket, amelyek nem piaci jellegű szolgáltatásokat nyújtanak háztartások részére, és amelyeknek az esetleges nyereségtöbbletét nem sajátíthatják ki az őket létrehozó, ellenőrző vagy finanszírozó pénzügyi szereplők.”

1. táblázat Szociális gazdasági szereplők az ESA 2010 intézményi szektorban

ESA 2010 INTÉZMÉNYI SEKTOR		SZOCIÁLIS GAZDASÁGI VÁLLALKOZÁSOK ÉS MIKROGAZDASÁGI SZERVEZETEK
PIACI TERMELŐK	Nem pénzügyi vállalatok (S.11)	• Szövetkezetek (munkavállalói, mezőgazdaság-élelmiszeripari, fogyasztói, oktatási, közlekedési, lakásügyi, egészségügyi, szociális stb.) • Szociális vállalkozások • Egyéb szövetségalapú vállalkozások • Egyéb magánpiaci termelők (bizonyos szövetségek és egyéb jogi személyek) • A szociális gazdasági nem pénzügyi szervezeteket segítő nonprofit intézmények • A szociális gazdaság által ellenőrzött nem pénzügyi vállalatok
	Pénzügyi vállalatok (S.12)	• Hitelszövetkezetek • Önszegélyező biztosítótársaságok* és kölcsönös előtakarékossági intézmények • Biztosítási szövetkezetek • A szociális gazdasági nem pénzügyi szervezeteket segítő nonprofit intézmények
	Kormányzat (S.13)	—
NEM PIACI TERMELŐK	Háztartások (S.14)**	• Háztartásokat segítő, nem igazán nagy nonprofit intézmények
	Háztartásokat segítő nonprofit intézmények (S.15)	• Társadalmi fellépést végző szövetségek*** • Társadalmi fellépést végző alapítványok*** • Egyéb, háztartásokat segítő nonprofit szervezetek (kulturális, sport stb.)

(*) Kivéve a társadalombiztosítási rendszert irányító szervezeteket, és általában a kölcsönös önszegélyező társaságokat, amelyeknél kötelező a tagság, és a nem szociális gazdasági társaságok által ellenőrzött társaságokat.

(**) A háztartási ágazatba (S.14) tartoznak az egyéni vállalkozók és a jogi személyiség nélküli közkereseti társaságok, amelyek piaci termelők, és nem tartoznak a szociális gazdasághoz. Ide tartoznak a korlátozott méretű nonprofit szervezetek is („nem igazán jelentős”), amelyek nem piaci termelők, de a szociális gazdasághoz tartoznak.

(***) Olyan nonprofit szervezetek, amelyek magánszektorbeli nem piaci termelők, önkéntes tagsággal és részvétellel, valamint stratégiai és operatív önállósággal, és amelyek célja a szociális jóléti célkitűzések megvalósítása, és ezt úgy kívánják elérni, hogy veszélyeztetett, kirekesztett vagy kirekesztéstől fenyegetett személyek vagy csoportok részére ingyen vagy gazdasági szempontból elhanyagolhatóan alacsony áron termékeket és szociális vagy érdemszolgáltatásokat biztosítsanak vagy nyújtsanak. Ezek a szervezetek alkotják a *társadalmi fellépés harmadik szektorát*, amely értelemszerűen a szociális gazdaság része.

2.3. A szociális gazdaság legfőbb elméleti megközelítései

A nonprofit szervezetek (NPSZ) koncepciója

A nonprofit szektor modern fogalmát egy nemzetközi kutatási projekt keretében határozták meg pontosabban, amely az 1990-es évek elején indult a Johns Hopkins Egyetem (Baltimore, USA) vezetésével, hogy felmérje és számszerűen meghatározza e szektor méretét és felépítését, elemezze fejlődési kilátásait és értékelje társadalmi hatását.

A projekt keretében olyan szervezeteket vizsgáltak, amelyek teljesítik a nonprofit szervezetek „strukturális-operatív definíciójában” megadott öt fő kritériumot. Ezek tehát:

- a) *szervezetek, azaz intézményes struktúrával és jelenléttel rendelkeznek.* Általában jogi személyek;
- b) *magánszervezetek, azaz intézményes értelemben függetlenek a kormányzattól, bár részesülhetnek állami támogatásban, és irányítótestületeikben foglalkoztathatnak közalkalmazottakat;*
- c) *saját igazgatási struktúrával rendelkeznek,* azaz képesek saját tevékenységeik ellenőrzésére, és szabadon választhatják, illetve meneszthetik irányítótestületeiket;
- d) *a nyereség elosztása nonprofit jellegű.* A nonprofit szervezetek ugyan termelhetnek nyereséget, de ezt vissza kell forgatni a szervezet fő küldetési területébe, és nem lehet elosztani a szervezet tulajdonosai, tagjai, alapító tagjai vagy irányítótestületei között;
- e) *önkéntes jellegűek,* ami két dolgot jelent: először is, a tagság nem kötelező jellegű vagy törvényileg előírt, másodsor pedig kell lennie olyan tagoknak, akik önkéntes alapon részt vesznek a szervezet tevékenységeiben vagy irányításában.

A szolidaritáson alapuló gazdasági megközelítés

A szolidaritáson alapuló gazdaság koncepciója az 1980-as években alakult ki Franciaországban. Ebben a megközelítésben a gazdaság három pólus körül forog: a piac, az állam és a kölcsönösség. Ez a három pólus a piac, az újraelosztás és a kölcsönösség elveihez kapcsolódik. Ez utóbbi a nem pénzügyi jellegű cseretevékenységet jelenti az elsődleges közösségi szellem területén, ami mindenekelőtt az összefogásban jelenik meg.

Röviden, a gazdaság plurális jellegű, és nem is lehet szigorúan kereskedelmi és pénzügyi viszonylatokra leegyszerűsíteni. A szolidaritáson alapuló gazdaság koncepciója egy előzmény nélkül álló kísérlet a rendszer három pólusának összekapcsolására, így a kifejezetten szolidaritáson alapuló gazdasági kezdeményezések a piactudaság, a nem piaci és a nem pénzügyi gazdaság közötti hibrid formákat képeznek. Nem illeszkednek az ortodox gazdaságpolitika piaci sztereotípiájába, és a forrásaik is több helyről származnak: a piaci (árak és szolgáltatások értékesítése), nem piaci (állami támogatások és adományok) és nem pénzügyi (önkéntesek) forrásból.

A szolidaritáson alapuló gazdaság e koncepciójának kiindulópontja Franciaországban van, de a szolidaritáson alapuló gazdaság másik elképzelésének néhány latin-amerikai országban is van némi

súlya, ahol a társadalmi változás erejét, a neoliberális globalizáció helyetti alternatív társadalomhoz vezető projekt képviselőjét látják benne. A szolidaritáson alapuló gazdaságot a piaccal és az állammal összeegyeztethetőnek tekintő európai megközelítéssel ellentétben a latin-amerikai szemlélet arra helyezi a hangsúlyt, hogy a kapitalizmus globális alternatívájaként továbbfejlessze ezt a koncepciót.

Más megközelítések

Az előző bekezdésben bemutatott szemlélethez kapcsolódik, hogy más elméleti elképzelések egyenesen a magántulajdonú termelőeszközökkel működtetett piacgazdaság felváltását javasolják a termelési rendszer másfajta szervezésével. Ezek közé tartozik a) az *alternatív gazdaság*, amelynek gyökerei a Franciaországban 1968 májusa után kialakuló rendszerellenes mozgalomig nyúlnak vissza, és b) a *népi gazdaság*, amely 1980 óta terjed a különböző latin-amerikai országokban, a szolidaritáson alapuló gazdaság latin-amerikai változatához nagyon hasonló jellemzőkkel, olyannyira, hogy ez a *szolidaritáson alapuló népi gazdaság* néven is ismert. A népi gazdaság kizárja a munkáltató/alkalmazott viszony minden fajtáját, és a termelés fő tényezőjének a munkát tekinti.

A SZOCIÁLIS GAZDASÁG ÉS A VELE KAPCSOLATBAN KIALAKULT FOGALMAK EURÓPÁBAN

3.1. Szociális vállalatok, szociális vállalkozás és szociális innováció

Az Európai Bizottság a szociális vállalkozásokat a **szociális gazdaság szerves részeként** határozza meg: „*A szociális vállalkozás mint a szociális gazdaság szereplője ugyanis olyan vállalkozás, amelynek elsődleges célja az, hogy társadalmi hatást érjen el, nem pedig az, hogy tulajdonosainak vagy részvényeseinek hasznot hozzon. Piaci működése abból áll, hogy a vállalkozás eszközével, innovatívan állít elő javakat, illetve nyújt szolgáltatást, többletbevételét pedig elsősorban szociális célokra fordítja. Irányítása felelősségtudatos és átlátható, különösen azáltal, hogy abba munkavállalóit, ügyfeleit és a gazdasági tevékenységében érintett feleket is bevonja*” (Az Európai Bizottság közleménye – *Kezdeményezés a szociális vállalkozásért*, COM(2011) 0682 végleges, 2011.10.25.). A Bizottság e közleménye a szociális vállalkozások fő tevékenységi köreit is megállapítja: a) olyan vállalkozások, amelyek szociális ellátást nyújtanak, és/vagy kiszolgáltatott helyzetűeknek szánt árukat és szolgáltatásokat kínálnak, továbbá b) olyan vállalkozások, amelyek a szakmai nehézségekkel küzdő személyek foglalkoztatás útján történő integrációját szolgálják, de amelyek tevékenysége nem szociális jellegű javakra vagy szolgáltatásokra is kiterjedhet.

A szociális vállalkozásokkal kapcsolatos észak-amerikai megközelítések két fő csoportba sorolhatók: a „munkajövedelem” és a „szociális innováció” iskolája, amelyet a Bill Drayton által 1980-ban létrehozott Ashoka Alapítvány mozdított elő.

A **szociális innovációs** megközelítés hangsúlyozza a **szociális vállalkozó** egyéni szerepét, aki vállalja a társadalmi érték teremtésére és fenntartására irányuló küldetést, felismeri és megvalósítja az ezt a küldetést szolgáló új lehetőségeket, részt vesz a folyamatos innovációban, határozottan fellép, és ebben nem korlátozzák a rendelkezésére álló erőforrások, továbbá az általa szolgált közösség felé és az elért eredményekért vállalt fokozott felelősség és elszámoltathatóság jellemzi. Röviden tehát a szociális vállalkozók valamely szociális küldetést követnek, és a küldetéshez kapcsolódó hatás a szociális vállalkozó azonosításának fő kritériuma (nem pedig a jólét megteremtése). A szociális innovációs megközelítés szerint a szociális vállalkozás tulajdonosi formája (állami tulajdon, tőkealapú vagy szociális gazdasági) másodlagos, és a legfontosabb szereplő a szociális vállalkozó, aki a vállalkozásért és a szociális változásért felelős személy.

2. táblázat: A szociális vállalat, szociális vállalkozás és szociális innováció fogalma közötti hasonlóságok és eltérések

DIMENZIÓK	EMES-megközelítés	A munkajövedelem iskolája		A szociális innováció iskolája
		Magánszektorbeli nonprofit	Küldetésvezérelt vállalkozás	
GAZDASÁGI ÉS ÜZLETI DIMENZIÓ	A gazdasági tevékenység jellege szorosan kapcsolódik a társadalmi küldetéshez Gazdasági kockázat: a pénzügyi fenntarthatóság a piaci bevétel (kereskedelmi bevétel) és a nem piaci bevétel (támogatások, segélyek, adományok) keverékén alapul	A gazdasági tevékenység jellege nem kapcsolódik a társadalmi küldetéshez Kereskedelmi bevételen alapuló fenntarthatóság		A gazdasági tevékenység jellege szorosan kapcsolódik a társadalmi küldetéshez A fenntarthatóság piaci és nem piaci bevételek keverékén alapul
SZOCIÁLIS DIMENZIÓ	Egyértelműen a közösség javát szolgáló vagy a társadalmi érték teremtéséhez fűződő célkitűzés Kollektív dinamika A nyereség korlátozott mértékű elosztása megengedett (nonprofit és nyereségorientált szervezetek)	A közösség javát szolgáló célkitűzést az összes nyereség újbóli befektetése biztosítja Nincs szó egyéni vagy kollektív vállalkozásról Tilos a nyereség elosztása (nonprofit szervezetek)	Nincs biztosítva a közösség javát szolgáló célkitűzés Nincs szó egyéni vagy kollektív vállalkozásról A nyereség elosztása megengedett (nonprofit és nyereségorientált szervezetek)	Egyértelműen a közösség javát szolgáló célkitűzés Az egyéni kezdeményezések elsőbbsége A nyereség elosztása megengedett (nonprofit és nyereségorientált szervezetek)
RÉSZVÉTELI DIMENZIÓ	Autonómia Demokratikus döntéshozatal Részvételen alapuló döntéshozatal	Nincs meghatározva, de az állami szervektől való autonómiát látszólag az önellátás biztosítja, bár az alapító magánszervezetektől való autonómiát nem. A demokratikus döntéshozatal nem követelmény A részvételi döntéshozatal nem követelmény		Nincs meghatározva, de az autonómia implicit A demokratikus döntéshozatal nem követelmény A részvételi döntéshozatal nem követelmény

Forrás: Monzon és Herrero (2016).

3.2. A közösségi gazdaság és kapcsolódó fogalmai, valamint a szociális gazdaság

A 21. század kezdete óta egy új fogalom erősödött meg: a közösségi gazdaság fogalma, amely a fogyasztás, termelés, pénzügy, oktatás vagy akár a kormányzás területéhez kapcsolódó tevékenységek széles körére alkalmazható. Az Európai Bizottság „A közösségi gazdaság európai menetrendje” című közleményében (COM(2016) 0356 final, 2016.6.2.) a közösségi gazdaság „olyan üzleti modellre utal, amelynek keretében a tevékenységeket olyan együttműködési platformok könnyítik meg, amelyek nyitott hozzáférésű piacot hoznak létre a gyakran magánszemélyek által kínált áruk és szolgáltatások időleges használatához”. A Bizottság a közösségi gazdaság szereplőit három csoportba sorolja: a) szolgáltatók, akik lehetnek magánszemélyek vagy szakmai szolgáltatók, b) e szolgáltatások felhasználói, valamint c) közvetítők, akik – online platform útján – kapcsolatot létesítenek a szolgáltatók és a felhasználók között, valamint megkönnyítik köztük az ügyletet („együttműködési platformok”). A közlemény végül megállapítja, hogy a közösségi gazdaság keretében zajló ügyletek nem járnak tulajdonjog átruházásával, elvégzésük nyereségorientált vagy nonprofit formában is történhet.

Bár a közösségi gazdaság jelenlegi konjunktúrája szempontjából az *együttműködési platformok* nem létfontosságúak, mégis nagyon fontos szerepet töltenek be. Fő feladataik a következők: a) megteremtik a kereslet és kínálat közötti összeköttetést biztosító platformot; b) megteremtik a gazdasági tranzakciók elektronikus lebonyolítását lehetővé tevő mechanizmust, és c) olyan ellenőrzési mechanizmusokat hoznak létre, amelyek minimálisra csökkentik a tranzakciós kockázatokat és az idegenekkel való üzletkötéssel járó költségeket. Összefoglalva: a közösségi gazdaság az információs technológiát az információs aszimmetriáknak, valamint a cserélt vagy megosztott áruk és szolgáltatások tranzakciós költségének a csökkentésére, továbbá a közösségi piacok kiterjesztésére és elmélyítésére használja.

Európában számos együttműködési platformot fejlesztettek ki. A LAMA és a Cooperatives Europe 11 országból 38 esetet, valamint 3 Európai Unión kívüli kezdeményezést tanulmányozott. Következtetéseiben a tanulmány rámutatott arra, hogy milyen terjeszkedési lehetőségeket jelent a közösségi gazdaság a szervezetek számára, valamint a velük szemben álló akadályokra és nehézségekre is utalt, amelyek közé tartoznak a finanszírozási problémák, valamint a közösségi gazdasági kezdeményezéseket támogató szervezet kis mérete, ami miatt romolhat hatékonyságuk.

3.3. A gazdaság a közjó érdekében és a szociális gazdaság

A gazdaság a közjó érdekében (Economy for the Common Good, ECG) (1) Christian Felber osztrák közgazdász által 2010-ben alapított társadalmi-gazdasági és politikai mozgalom. Az ECG-modell központi tétele az, hogy a gazdaságnak az embereket, azaz a közjót kell szolgálnia. Az ECG minden ember által egyetemesként elismert értékeken alapul: emberi méltóság, szolidaritás, környezeti

fenntarthatóság, társadalmi igazságosság, átláthatóság és demokratikus részvétel. Az ECG-modell diszciplínákon átívelő, és mindenfajta vállalatra és szervezetre érvényes.

A gazdasági rendszert alkotó vállalatok és szervezetek közjához történő hozzájárulásának elismeréséhez egy külön rendszert alkalmaznak, amely a közjó mérlegén (CGB), a közjó-mátrixon (CGM), a közjóról szóló beszámolókon és a közjó külső auditján alapul.

3.4. A körforgásos gazdaság és a szociális gazdaság

A körforgásos gazdaság lényege, hogy a „kiválasztani, előállítani, felhasználni, eldobni” modellen alapuló lineáris gazdasági modellt felváltja egy körforgásos modell, amelyben a hulladék erőforrássá alakítható át, hogy a jobb erőforrás-gazdálkodás, valamint a kitermelés és szennyezés csökkentése révén a gazdaság fenntarthatóbbá váljon, és csökkentse negatív környezeti hatásait. Ugyanakkor a körforgásos gazdaság lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy a nyersanyagokkal történő jobb gazdálkodásnak köszönhetően versenyelőnyre tegyenek szert, új piacokon új gazdasági lehetőségeket nyújt, és a helyben történő munkahelyteremtésre is módot ad.

A körforgásos gazdaság és a szociális gazdaság több fontos csomóponton is érintkezik egymással. Mindkét modell középpontjában az egyén és a fenntartható fejlődés áll. A szociális gazdasághoz hasonlóan a körforgásos gazdaság sikerességének egyik fő tényezője a kreatív és innovatív kapacitás helyi szintű megerősítése, ahol a közelségi viszonyok döntő jelentőségűnek számítanak. Más szóval a szövetkezeti mozgalom és a szociális gazdaság értékei és alapelvei, mint például a helyi szinttel való összeköttetés, az együttműködés vagy a szolidaritás, döntő jelentőségű pillérei a fenntartható fejlesztési folyamatok biztosításának mindhárom dimenzióban, azaz a környezeti, gazdasági és társadalmi területen egyaránt. Nem véletlen, hogy Európában a szociális gazdaság volt a körforgásos gazdaság úttörője a hulladék energetikai és mezőgazdasági területen történő újrafelhasználásában és újrafeldolgozásában. Újabban a közösségi gazdaság együttműködési platformjai közismert példái azoknak a kezdeményezéseknek, amelyek segítik a természeti tőke megőrzését és javítását, az erőforrások felhasználásának optimalizálását, valamint a rendszerhatékonyság erősítését. Az Európai Bizottság *a körforgásos gazdaságra vonatkozó uniós cselekvési tervben* maga is elismerte, hogy a szociális gazdasági vállalkozások „hozzájárulása kulcsfontosságú lesz a körforgásos gazdaság szempontjából”.

3.5. Vállalati társadalmi felelősségvállalás, a vállalatok polgári szerepvállalása és a szociális gazdaság

2011-ben az Európai Bizottság közzétette *a vállalatok társadalmi felelősségének európai keretrendszerét támogató zöld könyvet*, amely szerint „a vállalati társadalmi felelősségvállalás alatt az üzleti koncepciót értjük, melynek értelmében a vállalatok – önkéntes alapon – társadalmi és

környezetvédelmi szempontokat érvényesítenek üzleti tevékenységük során és partnereikkel fenntartott kapcsolataikban”.

Egy, a vállalati társadalmi felelősségvállaláshoz szorosan kapcsolódó fogalom a **vállalatok polgári szerepvállalása** (corporate citizenship, CC). A CC-vel kapcsolatos elméletek szerint egy vállalat nem csupán a részvényesek és az érdekelt felek felé tartozik felelősséggel, hanem a vállalatnak magának is részt kell vállalnia a társadalomból. A vállalatnak „jó polgárként” kell eljárnia. Bár a vállalati társadalmi felelősségvállalás fogalma eredetileg a vállalatnak a közvetlenül a részvényesekkel és érdekelt felekkel szemben vállalt helyes gyakorlataihoz fűződött, a vállalati társadalmi felelősségvállalás Európai Bizottságtól származó új fogalom meghatározása szó szerint átvette az ENSZ Globális Megállapodását (COM(2006) 136 final, 2. pont), tehát levonható az a következtetés, hogy a két fogalom megegyezik, legalábbis a Bizottság programjában.

Mivel a szociális gazdaság szövetkezeti alapelvekből táplálkozó elvei lényegében a vállalati társadalmi felelősségvállalás valamennyi aspektusának alkalmazását jelentik, kimondható, hogy a szociális gazdaság úttörőként járt el a vállalati társadalmi felelősségvállalás alkalmazása terén, hiszen a vállalati társadalmi felelősségvállalás a szociális gazdaság értékeinek és működési szabályainak szerves részét képezi.

3.6. A szociális gazdaság és az ahhoz kapcsolódó új fogalmak nemzeti ismertsége

- *Országok, amelyekben a szociális gazdaság fogalma széles körben ismert:* Spanyolországban, Franciaországban, Portugáliában, Belgiumban és Luxemburgban a legnagyobb a szociális gazdaság fogalmának ismertsége a közigazgatási szervek körében, valamint a felsőoktatási és tudományos körökben, illetve magában a szociális gazdasági ágazatban. Az első két ország kiemelkedik, mivel Franciaország ennek a fogalomnak a bölcsője, 2011-ben pedig Spanyolország fogadta el Európában elsőként a szociális gazdaságról szóló nemzeti jogszabályt.
- *Országok, amelyekben a szociális gazdaság fogalma mérsékelten ismert:* ide tartozik Olaszország, Ciprus, Dánia, Finnország, Svédország, Lettország, Málta, Lengyelország, az Egyesült Királyság, Bulgária, Görögország, Magyarország, Írország, Románia és Szlovénia. Ezekben az országokban a szociális gazdaság fogalma az egyéb koncepciókkal, például a nonprofit szektor, az önkéntes szektor és a szociális vállalkozások fogalmával párhuzamosan létezik. Az Egyesült Királyságban a szociális gazdaság csekély ismertsége ellentétben áll a kormánynak a szociális vállalkozásokat támogató politikájával.
- Azok az országok, ahol a szociális gazdaság fogalma kevésbé vagy egyáltalán nem ismert: A szociális gazdaság fogalma kevésbé ismert, kialakulóban van vagy ismeretlen a következő országokban: Ausztria, Csehország, Észtország, Németország, Lettország, Litvánia, Málta, Hollandia, Szlovákia és Horvátország. A kapcsolódó kifejezések, mint például a nonprofit szektor, önkéntes szektor és a nem kormányzati szervezetek viszonylag ismertebbek.

Ami a kialakulóban lévő kapcsolódó fogalmakat illeti, az uniós országokban a legismertebbek a nonprofit, harmadik szektor, civil társadalom és önkéntes szektor, vállalati társadalmi

felelősségvállalás, szociális vállalkozások és szociális innováció. Az egyéb fogalmak, mint például a körforgásos gazdaság vagy közösségi gazdaság egyre ismertebbek a legtöbb uniós országban, míg a közjó gazdasága és a szolidáris gazdaság sok uniós országban nehezen tör be a köztudatba, ahol alig vagy egyáltalán nem ismert fogalom.

A SZOCIÁLIS GAZDASÁG IRÁNYÁBA MUTATÓ, EURÓPAI SZINTŰ KÖZPOLITIKÁK AZ ELMŰLT IDŐSZAKBAN (2010–2016)

4.1. Szabályok: státútumok és szabályozási keretek

2009 és 2017 között az európai intézmények számos kezdeményezést valósítottak meg a szociális gazdaság, pontosabban a szociális gazdasághoz tartozó szociális vállalkozások terén, amivel egy új időszakot nyitottak meg az európai közpolitikák vonatkozásában. A jogi formákat illetően kevés előrelépés történt. Az önszegélyező társaságok európai státútumára és az európai alapítvány státútumára irányuló projektek szóba kerültek ugyan, de végül az intézményi támogatás hiánya miatt visszavonták őket. Jelenleg az Európai Parlament dolgozik egy, a szociális és szolidaritáson alapuló vállalkozások státútumáról szóló jogalkotási kezdeményezésen.

A szociális gazdasági szervezetek fejlesztésének szabályozási kereteit és jogi akadályait illetően az elfogadott irányelvek a közelmúltig nem fordítottak kellő figyelmet a szociális gazdasági szervezetek sajátosságaira. A versenypolitika alkalmazása élvezett elsőbbséget. Újabban e szabályozási keret enyhítésére a Bizottság 2012-ben fogadta el az általános érdekű szolgáltatások területére vonatkozó *de minimis* rendeletet, 2014-ben pedig jóváhagyták a közbeszerzési reformcsomagot. Ez lehetővé teszi a hatóságok számára, hogy a közbeszerzési eljárásokba és feladatmeghatározásokba bizonyos szociális záradékokat illesszenek be. Ez az azonban kevés hatással járt. A szabályozási keret összefüggésében egy kialakulóban lévő akadály kvalitatív megszorító politikának minősül. Ez arra vonatkozik, hogy a közszféra és a szociális gazdasági vállalkozások hogyan viszonyulnak egymáshoz, nem csupán a megnövekedett bürokráciát illetően, hanem olyan késedelmekkel, kérelmezési és végrehajtási eljárásokkal, illetve egyéb követelményekkel kapcsolatban is, amelyek megnehezíthetik vagy akár ellehetetlenítik a harmadik szektor és a közszféra közötti együttműködést.

Európai és nemzeti kormányzati szinten történtek erőfeszítések a civil társadalom kognitív dimenziójának és részvételének fokozására, mint például az Európai Unió Tanácsának elnökségei által vagy valamely elnökség keretében szervezett európai konferenciák, az egymást követő EGSZB-vélemények, az Európai Parlament szociális gazdasági frakcióközi csoportjának, és egyes esetekben a Régiók Bizottságának vagy akár a Bizottságnak a kezdeményezései és véleményei. A legutóbbi kezdeményezés a Madridban 2017. május 23-án elfogadott madridi nyilatkozat volt, amely a médiában és a közösségi hálózatokon egyaránt nagy visszhangot kapott. A társadalmi láthatóság és elfogadottság növelése érdekében azonban a makroszinttől el kell mozdulni a mikroszint irányába. Ily módon ráadásul a társadalmak szövete, hálózataik társadalmi tőkéje kulcsfontosságú tényezővé válik. Korábbi jelentések is utaltak rá, hogy az ESZA-n alapuló európai programok nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt széles körű strukturáló hatással bírnak, amikor szövetségek, hálózatok, kutatás, kultúra és politikák keretében összefognak, és erősítik az európai szociális gazdaságot. Másfelől az uniós alapok és programok csak komoly nehézségek árán válhatnak a helyi hálózatok számára is hozzáférhetővé.

Mint korábban említettük, szintén gondot jelent a szociális gazdaság területét leíró fogalmi meghatározás láthatósága és elismertsége. Az „új fogalmak” rendszeres időközönként történő felbukkanása szintén nem segít. Az 1970-es években a szociális gazdasággal kapcsolatos sokféle kifejezés közé tartozott a harmadik rendszer, civil társadalom és a nonprofit. A gazdasági válság összefüggésében új fogalmak egész sora jelent meg, mint például a szociális vállalkozások, a közösségi gazdaság és a közjó gazdasága. Hangsúlyoznunk kell, hogy ezek a kérdések nem csupán az alkalmazandó megnevezés terén mutatkozó konszenzus hiányát, hanem azt a rejtett stratégiát is jelzik, hogy ne történjen előrelépés ezen a területen.

4.2. Kemény politikák: források és szakpolitikai területek

Az Európai Bizottság szociális gazdasággal, pontosabban a szociális vállalkozásokkal kapcsolatos politikai napirendjében fontos elmozdulás történt 2011-ben, amikor a Bizottság megkezdte a „szociális vállalkozás” kezdeményezés végrehajtását („Kezdeményezés a szociális vállalkozásért – A szociális vállalkozásokat mint a szociális gazdaság és innováció kulcsszereplőit előmozdító szabályozási légkör kialakítása” (COM(2011) 682 végleges)). Az SBI 11 kulcsintézkedés formájában ismertette az Európai Bizottság szakpolitikai agendáját. Az egyik tengely a *magánfinanszírozás és a közpénzből történő finanszírozás javítása*. A magánbefektetők szociális vállalkozásokban való érdekeltiségének növelésére elfogadták az európai szociális vállalkozási alapokról (ESZVA) szóló 346/2013/EU rendeletet. Létrehozták a foglalkoztatás és a szociális innováció európai uniós programját (EaSI) egyéb pénzügyi kezdeményezésekkel együtt, mint például az EaSI garanciaeszköz, az EaSI kapacitásépítést célzó beruházási lehetőség, valamint a szociális hatás-katalizátor (SIA). A közpénzeket illetően „a szociális gazdaság és a szociális vállalkozások támogatása” cél átkerült az ERFA-hoz és az ESZA-hoz. A kifejezetten a szociális gazdaságot célzó európai költségvetési politika azonban még mindig várat magára. A legutóbbi madridi nyilatkozat (2017.5.23.) is ezt sürgeti.

A megkérdezettekkel folytatott vizsgálatunk rámutatott az EU legfőbb pénzügyi eszközének, az ESZA-nak a fontosságára. A nemzetközi kongresszusok és hálózatok, a LEADER kezdeményezés, valamint az európai irányelvek és jogszabályok szintén kulcsfontosságú intézkedéseket tartalmaznak. A kongresszusok és hálózatok strukturáló és kognitív hatásokkal járó, például az európai szociális gazdaság civil társadalmát koordináló eszköznek bizonyultak. A közelmúltban létrehozott eszközök (ESBA, EaSI, COSME stb.) elenyésző vagy semennyi hatással nem jártak, különösen a földközi-tengeri és a keleti uniós országokban. Az új politikák hatását értékelő tanulmányokra van szükség.

A SZOCIÁLIS GAZDASÁG IRÁNYÁBA MUTATÓ, NEMZETI ÉS REGIONÁLIS SZINTŰ KÖZPOLITIKÁK EURÓPÁBAN AZ ELMŰLT IDŐSZAKBAN (2010–2016)

5.1. Új nemzeti jogszabályok a szociális gazdaságról

Az elmúlt hét évben a legtöbb európai országban odafigyeltek arra, hogy a szociális gazdasággal kapcsolatos jogszabályokat alkossanak. Nemzeti szinten a szociális gazdaságról szóló célzott jogszabályokat fogadtak el Spanyolországban (2011), Görögországban (2011 és 2016), Portugáliában (2013), Franciaországban (2014) és Romániában (2016), valamint regionális szinten Belgiumban (Vallónia, Brüsszel és Flandria) és Spanyolországban (Galícia).

Ezenkívül új törvények, tervezetek és egyéb kezdeményezések, például akkreditációs rendszerek, címkék és átfogó nemzeti többéves tervek is megjelentek ebben az időszakban, ami azt mutatja, hogy a kormányok is növekvő érdeklődést mutatnak e terület iránt. Ezenkívül a szociális gazdaság egyes csoportjaira (szociális harmadik szektorra, harmadik szektorbeli szociális vállalkozásokra, szövetkezetekre és egyebekre) vonatkozó reformokat is elfogadtak, például Olaszországban és Spanyolországban.

A szociális gazdaság új jogi formákkal történő szabályozása önmagában nem jelent olyan előrelépést a szociális gazdaság erősítése szempontjából, amely túlmutat az intézményi elismertségén (Noia, 2017). Az európai szövetkezeti statútumhoz vagy a közelmúltban elfogadott, szociális gazdaságról szóló spanyol törvényhez hasonlóan a hatások igen mérsékeltek lehetnek, ha a törvényt nem kísérik más intézkedések.

5.2. Nemzeti és regionális cselekvési tervek és célzott finanszírozás

A nemzeti és regionális cselekvési tervek a szociális gazdaság fellendítése szempontjából kulcsfontosságú politikák. Különböző szereplők, főként a kormányzat és a szociális gazdaság/harmadik szektor képviselői közötti, nagy horderejű megállapodásokon alapulnak, amelyben a szakszervezetek, egyetemek és más felek is részt vehetnek, hogy hosszú távon a kölcsönös előnyök érdekében javítsák az egymáshoz fűződő viszonyukat. Témáik közé tartoznak az általában stabil finanszírozási keretek, részvételen alapuló és konzultatív rendszerek, fejlesztendő stratégiai területek és a kapcsolatok javítása, valamint a társadalmi változás.

Regionális és helyi szinten az elmúlt évtizedben bevált gyakorlatokat dolgoztak ki Dél-Spanyolország Andalúzia és Murcia régiójában, amelyekben a szövetkezetek legnagyobb arányú fejlesztése valósult meg az egész országban, valamint Franciaország és Belgium több régiójában (Chaves és Demoustier, 2013). Ezen évtized során egyéb bevált gyakorlatok is kialakultak Franciaországban a gazdasági együttműködés területi pólusával (PTCE), amelyet a szociális gazdaságról szóló új törvény is elismer,

vagy a szociális és szolidaritási vállalkozások megerősítésére irányuló helyi tervekkel, például Barcelonában (Spanyolország).

Nemzeti szinten és általában az európai strukturális alapokkal együttműködve az elmúlt években több nemzeti cselekvési tervet hoztak létre. Ezek olyan esetek, amelyekben az európai alapok operatív programjai a szociális gazdaságra és a társadalmi befogadásra összpontosítanak. A 3. táblázat tartalmazza a legfontosabb nemzeti terveket. A sikerességhez három kiemelt tényező is fontos: először is a többéves, holisztikus keret, másodsor, a kormány, a szociális gazdaság és az egyéb érdekelt felek között partnerség koncepciója, amellyel biztosítják a valódi szükségletek és prioritások teljesítését, és harmadszor, az európai strukturális alapok Európa-szerte tapasztalható strukturáló és integráló hatása. Az utóbbi fontos lecke az uniós politikai döntéshozók számára.

3. táblázat – A szociális gazdaságot fellendítő nemzeti tervek az európai országokban (2011–2016)

Ország	Nemzeti terv
Bulgária	Cselekvési terv a szociális gazdaságért (2014–2015; 2016–2017)
Lengyelország	Nemzeti program a szociális gazdaságért. A szociális gazdaság fejlesztéséért felelős nemzeti bizottság létrehozása
Portugália	Nemzeti megállapodás a kormány és a szociális ágazat között („Compromissos de Cooperação para o Setor Social e Solidário”)
Románia	Solidar – A szociális gazdaság megerősítésének támogatását szolgáló program, a POCU – humán tőke operatív program – keretében
Spanyolország	A szociális gazdaság megerősítését szolgáló nemzeti program és a POISES – A társadalmi befogadással és szociális gazdasággal kapcsolatos operatív program – ESZA 2014–2020.
Svédország	A munkaerő-piaci integrációt elősegítő szociális vállalkozások támogatását szolgáló többéves program, a Munkaügyi Minisztérium és a Vállalkozáspolitikai Főosztály együttműködésével.
Egyesült Királyság	A kormány, valamint az önkéntes és közösségi ágazat közötti Paktum. 1998-ban kötötték, olyan munkamódszert határoz meg, amely a kölcsönös előnyök érdekében javítja a két fél közötti kapcsolatot.

Célzott finanszírozás: Európa-szerte számos finanszírozási keret létezik. Egyeseknél inkább a közpénzből történő finanszírozás a jellemző, máshol a magántőke, illetve léteznek hibrid, köz- és magánforrásokból finanszírozott rendszerek. Ebben a jelentésben az állami szabályokon vagy pénzeszközökön alapuló célzott finanszírozással foglalkozunk.

A szociális gazdaságra irányuló közpénzek jelentik az első pénzügyi pillért. Az EU (pl. strukturális alapok), valamint a nemzeti és regionális kormányok kifejezetten a szociális gazdaság támogatásához és fejlesztéséhez rendelnek hozzá pénzeszközöket. Ilyenek a szövetkezeteket és a szövetkezeti foglalkoztatást elősegítő hagyományos támogatási programok Németországban, Olaszországban és Spanyolországban. Számos alternatíva is megvalósítható.

Az elmúlt években Európa-szerte számos kormány vezetett be ilyen jellegű pénzeszközöket. Belgiumban a Brasero-alap támogatja Vallónia régióban a munkavállalói szövetkezetek fejlesztését. Cipruson a szociális jóléti szolgáltatások politikája éves támogatást nyújt a működési költségekre, amivel jóléti szolgáltatásokat nyújtó szervezeteket támogat (pl. gyermekgondozás, tartós ápolás és egyebek). Franciaországban a szociális gazdaságról szóló új törvény új pénzügyi eszközöket alakított ki az ágazat számára, a szociális innovációs alapot (FISO) is beleértve. Olaszországban létrehoztak egy, a szociális vállalkozásokat és szociális szövetkezeteket finanszírozó alapot.

Néhány esetben ezek vegyes alapok, amelyeket a kormány és a szociális gazdasági szervezetek kezelnek: példa erre Franciaországban a szövetségi élet fejlesztését szolgáló nemzeti alap (FNDVA), valamint a sportfejlesztést szolgáló nemzeti alap (FNDS). Több alaponál jellemző a költségvetésen kívüli finanszírozás. Egyéb támogatási programok a személyi jövedelemadón alapulnak. A fizetendő adó egy részét a polgárok önkéntes szervezeteknek ajánlhatják fel. Ez a helyzet Olaszországban és Spanyolországban. Spanyolországban ezeket az összegeket – évente több mint 200 millió eurót – a harmadik szektorbeli szociális szervezeteket támogató nemzeti alapba fizetik be.

További hagyományos célzott támogatási forrást jelentenek a szerencsejátékokból (lottóból, játékgépekből) származó bevételek. Ez a helyzet a RAY és az Oy Veikkaus AB esetében Finnországban, vagy az ONCE — a vakok nemzeti szervezete — esetében Spanyolországban.

5.3. Közbeszerzési szabályok

Hosszú ideig a közbeszerzési piacon a verseny védelme jelentette a fő politikai irányt, azonban az uniós közbeszerzési szabályok 2014-es felülvizsgálata (a 2014/23/EU, a 2014/24/EU és a 2014/25/EU irányelv) új lehetőségeket nyitott meg a nemzeti, regionális és helyi kormányok előtt a szociális gazdaság megerősítésére, amikor megkönnyítette az ágazat számára a közvállalkozás beszállítójának jogállásához jutást. Ez tehát a szociális gazdaság fellendítését célzó *keresletoldali politika*. A közbeszerzési szerződések odaítélésére irányuló eljárásokban most már megengedett a szociális záradék.

Több nemzeti, regionális és helyi szintű kormány alkalmazta ezeket a szociális záradékokat, például Svédországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban. Az Egyesült Királyságban a társadalmi értékről (közszolgáltatásokról) szóló 2012. évi törvény előírja a közszolgáltatások nyújtására szerződést kiíró közjogi szervek számára, hogy vizsgálják meg, e szolgáltatások hogyan járulnának hozzá a gazdasági és társadalmi fejlődéshez azon a területen, ahol a szolgáltatásokat nyújtani fogják. Spanyolországban egyes városok, például Zaragoza, Barcelona és Madrid nemrégiben vezette be a szociális záradékot az új közbeszerzési szerződésekben.

5.4. Intézményi akadályok

Ebben a jelentésben azzal is foglalkozunk, hogy a szakemberek és a szociális gazdaság képviselői mit tekintenek az ágazat fejlődése terén a legfontosabb akadályoknak, különös tekintettel az intézményi akadályokra. Valójában ez a már végrehajtott vagy még be nem vezetett politikák hatékonyságának mérését szolgálja. A kérdőívben az erre vonatkozó kérdés nagyon nyitott volt. Sokféle válasz érkezett. A válaszadók az akadályokat négy csoportba sorolták: láthatóság és ismertség, vezetés és közigazgatás, finanszírozás és adózás, végül az intézményi akadályok.

Az akadályok első csoportja a szociális gazdaság, a szociális vállalkozások fogalmának és egyéb kapcsolódó fogalmaknak az ismertsége és értelmezése terén a közbeszédben és a tudományos életben mutatkozó hiányára vonatkozott. Ez igen jelentős akadály a keleti uniós országokban, mint például Magyarország, Lengyelország, Szlovákia vagy a Cseh Köztársaság. A válaszadók ezekben az országokban elismerték, hogy a szociális gazdaság legnagyobb támogatása (úgy pénzügyi, mint az elismertség növelése terén) az uniós programokból és kezdeményezésekből származik.

A fogalom ismertségének és értésének hiányával függ össze a szociális gazdaság csekély láthatósága, a médiában és a statisztikákban egyaránt. A szociális vállalkozásokkal vagy a szociális gazdasággal kapcsolatos adatbázisok, hivatalos statisztikák és megbízható adatok hiánya Ausztriától és Szlovákiától egészen Svédorszáig sok országban felmerül. Ezen túlmenően az oktatás minden szintjén szükség van a szociális gazdasággal kapcsolatos oktatási és képzési programokra. Néhány országban, például Franciaországban a kamasz/fiatal diákok számára elérhetők az iskolai szövetkezeteken keresztül nyújtott képzési programok.

Az akadályok második csoportja a vezető szereppel és a közigazgatással kapcsolatos. Sok válaszadó írta, hogy nincsenek a szociális gazdaságért, szociális vállalkozásokért, önkéntesekért és civil társadalomért felelős intézmények, amelyek képesek lennének a szociális gazdasággal kapcsolatos politikák kidolgozására, és a szociális gazdaság ösztönzésére. Következésképpen a szociális gazdasággal kapcsolatos nemzeti stratégia sem létezik. Ezt a területet nem tartják politikai prioritásnak. A németországi és máltai válaszadók szerint a média és a politikai döntéshozók többsége „nem látja be a szociális gazdaság szükségességét”. Egyes esetekben a nonprofit szervezetek által végzett tevékenységekkel kapcsolatos bizalomhiányról és elutasításról számolnak be.

Részben a fentiek következményeként a kormányzati szervek nem elegendőek a szociális gazdaság szükségleteinek és erőfeszítéseinek támogatásához. Egyes esetekben a kormányzás különböző szintjei és a különféle minisztériumok nem egyeztetnek egymással a szociális gazdasági kérdésekben. Más esetekben a kormányzati szervek nagy mértékben függnak a politikai ciklusoktól, pl. 2015-ben Dániában a kormányváltás miatt bezárták a szociális gazdasági vállalkozásokkal foglalkozó kormányhivatalt. Végül, de nem utolsósorban, a bürokrácia és a kvalitatív megszorító politikák (Chaves és Zimmer, 2017) igen nagy akadályt jelentenek a hatóságokkal együttműködő szociális gazdasági vállalkozások számára.

Az akadályok egy másik csoportjába tartoznak az *intézményi akadályok*. Ezeknek két típusát vizsgáljuk. Az elsőbe tartoznak az ágazatra vonatkozó szabályok változásai, amelyek akadályozzák a szociális gazdasági vállalkozások műveleteit. Franciaországban és Spanyolországban a szociális védelemre vonatkozó kiegészítő szabályozások terén a kormány által bevezetett változások az elmúlt években kedvezőtlenül hatottak a kölcsönös egészségpénztárakra, amelyek arra kényszerültek, hogy jogállásukat nyereséget termelő szervezetre módosítsák. Olaszországban a népbankok reformja (DL 3/2015) úgy rendelkezik, hogy a több mint 8 milliárd EUR eszközállománnyal rendelkező népbankoknak részvénytársasággá kell átalakulniuk. A hitelszövetkezetek reformja (L 49/2016) radikálisan átszervezte a teljes szövetkezeti banki ágazatot, aminek negatív vonatkozásai is voltak. Spanyolországban az edzők társadalombiztosítási besorolásával kapcsolatos változások kedvezőtlenül érintették a sportszövetségeket. Az Egyesült Királyságban a nagy közbeszerzési szerződések a szociális gazdasági szervezeteket arra kényszerítik, hogy alvállalkozóként dolgozzanak be a nagy magánszektorbeli vállalatoknak, és a tendencia is azt mutatja, hogy e szerződéseket inkább az ár, nem pedig a hozzáadott társadalmi érték alapján ítélik oda (a társadalmi értékről szóló törvény ellenére). A jótékonyági szervezetek közelmúltban módosított jogállása is ehhez az új intézményi környezethez igazodik. Finnországban nem hajtják végre a közbeszerzésről szóló irányelvet, amely lehetővé tette a szerződések bizonyos szolgáltatásokra történő fenntartását, így az nem szolgálja a szociális gazdasági szervezetek érdekeit.

Az intézményi akadályok második csoportjába a szociális vállalkozásokra vonatkozó új törvények és jogállások tartoznak. Az első akadály az új szabályozások végrehajtásának elmaradása (amelyek így puha jognak minősülnek). Ez a helyzet a spanyol szociális gazdasági törvénnyel (2011), amelynek nincsenek végrehajtási rendeletei.

Az intézményi akadályok e második csoportjában a második akadálytípus olyan új nehézségeket foglal magában, amelyek a szociális vállalkozások új nemzeti jogi formája vagy a jogi formák módosulása miatt érinti az egész szociális gazdasági szervezeteket. Lengyelországban és Portugáliában a szövetkezeti jogszabályok közelmúltbeli módosításai nem tűnnek a szövetkezetek számára megfelelőnek. Magyarországon a szociális gazdaságra vonatkozó új törvény számos, polgárok csoportjai által alapított szociális szövetkezetet sodort veszélybe, amelyeknek a törvény 2018-as hatályba lépésétől kezdődően valószínűleg másfajta szervezetté (szövetkezetté vagy nonprofit részvénytársasággá) kell átalakulniuk. Szlovéniában és Bulgáriában a szociális vállalkozásokról szóló törvény kizár egyes, már eleve szociális vállalkozásként működő szervezeteket.

A SZOCIÁLIS GAZDASÁG FONTOSSÁGA A 28 EU-TAGÁLLAMBAN

6.1. Bevezetés: a szociális gazdasággal kapcsolatos statisztikák szükségessége

Az elmúlt két évtizedben a tudomány területén, valamint a nemzeti statisztikai intézetek és a kormányok részéről egyaránt került sor erőfeszítésekre. 2006-ban a CIRIEC az ENSZ nonprofit intézmények szatellit számláira vonatkozó kézikönyvével párhuzamosan kidolgozott egy módszert az Európai Bizottság számára, a szociális gazdasági vállalkozásokra vonatkozó szatellit számlák elkészítéséről szóló kézikönyvet. A statisztikák elkészítéséhez egyéb módszereket is kidolgoztak. Egyes országok az elmúlt években jelentős munkát fordítottak arra, hogy az egyes szociális gazdasági csoportokkal kapcsolatban megbízható adatokat szolgáltatassanak. Franciaország statisztikai hivatalai és Spanyolország Munkaügyi Minisztériuma a szövetkezetekben és a szociális gazdaságban való foglalkoztatásról idősorokat tesz közzé. Olaszország, Bulgária, Luxemburg, a Cseh Köztársaság és Magyarország komoly fejlesztéseket valósított meg a nemzeti statisztikai hivatalok által közzétett statisztikák terén, egyes esetekben a nonprofit szervezetekre vonatkozó szatellit számla-módszer segítségével. Külön említést érdemel Portugália, Lengyelország és Románia. E három uniós ország az elmúlt években időszakos és rendszeres statisztikákat dolgozott ki a szociális gazdaság egészére vonatkozóan. Portugáliában erről a szociális gazdaságról szóló törvény (2013) rendelkezik, Lengyelországban pedig ez az ESZA-val (az Európai Szociális Alappal) kötött megállapodás eredménye. Ennek ellenére sok erőfeszítés kell az elkövetkező években a különböző szociális gazdasági csoportokra vonatkozó statisztikák rendszerezéséhez.

6.2. Cél és módszertan: kihívások

A tanulmány e részének célja, hogy áttekintést nyújtson az Európai Unióban a szociális gazdaság főbb számadatairól, ország szerinti lebontásban és átfogó módon, különbséget téve a három szervezeti csoport között: szövetkezetek és hasonló elfogadott csoportok, önszervező társaságok és hasonló csoportok, valamint végül a szövetségek, alapítványok és egyéb kapcsolódó nonprofit szervezetek.

A statisztikák tereptanulmányok és ellenőrizhető számlák alapján történő összeállítása elengedhetetlenül fontos. Költség- és időbeli vonzata miatt azonban ez meghaladja a tanulmány kereteit, elvégzésére egy későbbi időpontban kell sort keríteni. Az ebben a tanulmányban benyújtott statisztikai információkat az egyes országokban a partnereink által nyújtott másodlagos adatokból vontuk le. A referencia-időszak 2014–2015. A statisztikai jelentések rendelkezésre állása és minősége miatt azonban egyes országok esetében az információ több éves, különösen a szövetségek, alapítványok és hasonló szervezetek vonatkozásában. A keresett számadatok a foglalkoztatott személyek számára vonatkoztak és lehetőség szerint a teljes munkaidős egyenértékekre, a tagok számára, az önkéntesek számára, valamint a szervezetek vagy társaságok számára. Egyes országok és szociális gazdasági csoportok esetében forgalmi adatok is rendelkezésre álltak de nem voltak összehasonlíthatók. A CIRIEC által az EGSZB megbízásából a szociális gazdaságnak a 25 tagú

Európai Unióban 2002/2003-ban és 2009/2010-ben tapasztalható helyzetéről készített korábbi tanulmányokból származó adatokkal való összehasonlíthatóság érdekében külön figyelmet kapott a „foglalkoztatás” változója.

6.3. Eredmények áttekintése

Ezek az összesített számok nyomatékosítják, hogy a szociális gazdaság Európában humán és gazdasági szempontból egyaránt nagyon fontos, és olyan realitás, amelyet sem a társadalom, sem a politikai döntéshozók nem hagyhatnak figyelmen kívül.

Az európai szociális gazdaság jellemzői:

- több mint 13,6 millió fizetett munkahely Európában
- ez az EU-28 aktív népessége 6,3%-ának felel meg
- több mint 19,1 millió fős munkaerő, a fizetett és nem fizetett munkaerőt is beleértve
- több mint 82,8 millió önkéntes, ami 5,5 millió teljes munkaidős munkavállalónak felel meg
- több mint 232 millió taggal rendelkező szövetkezetek, önszervező társaságok és hasonló szervezetek
- több mint 2,8 millió szervezet és vállalkozás

A helyzet az egyes uniós országokban igen változó. Míg a szociális gazdaság az aktív népesség 9%–10%-át teszi ki olyan országokban, mint Belgium, Olaszország, Luxemburg, Franciaország és Hollandia, az új uniós tagállamokban, mint például Szlovénia, Románia, Málta, Litvánia, Horvátország, Ciprus és Szlovákia, a szociális gazdaság még mindig csekély jelentőségű, feltörekvő ágazat, amely az aktív népességnek kevesebb mint 2%-át foglalkoztatja.

Egy másik következtetés a szociális gazdaságban foglalkoztatottak számának a gazdasági válság idején történő alakulására vonatkozik. A szociális gazdaságban dolgozó munkaerő ellenállt a gazdasági válságnak, hiszen a teljes európai fizetett munkaerő 6,5%-áról 6,3%-ra, 14,1 millió munkahelyről 13,6 millióra esett vissza, ami részben magyarázható a rendelkezésre álló statisztikai adatok minőségével. A fizetett munkaerő csökkenése a szövetkezetekben és hasonló formátumoknál nagyobb volt, mint a szövetségekben, alapítványokban és hasonló formátumokban.

Végezetül a foglalkoztatásban mérve – hiszen a gazdasági hatás egyéb mérőszámai, mint például a GDP-hez való hozzájárulás, nem könnyen érhetők el – a szövetségek, alapítványok és egyéb hasonló formátumok tekinthetők a fő szociális gazdasági „családnak”, és magukban foglalják a szociális szervezetek/vállalkozások nagy részét, továbbá a szociális ágazatban a foglalkoztatás mintegy 66%-át adják.

4. táblázat Fizetett foglalkoztatás a szervezetekben, önszegélyező társaságokban és szövetségekben, alapítványokban és hasonló szervezeteknél. Európai Unió (2014–2015)

Ország	Szövetkezetek és hasonló	Önszegélyező társaságok	Szövetségek és alapítványok	Összesen
Ausztria	70 474	1576	236 000	308 050
Belgium	23 904	17 211	362 806	403 921
Bulgária	53 841	1169	27 040	82 050
Horvátország	2744	2123	10 981	15 848
Ciprus	3078	(n.a.)	3906	6984
Csehország	50 310	5368	107 243	162 921
Dánia	49 552	4328	105 081	158 961
Észtország	9850	186	28 000	38 036
Finnország	93 511	6594	82 000	182 105
Franciaország	308 532	136 723	1 927 557	2 372 812
Németország	860 000	102 119	1 673 861	2 635 980
Görögország	14 983	1533	101 000	117 516
Magyarország	85 682	6948	142 117	234 747
Írország	39 935	455	54 757	95 147
Olaszország	1 267 603	20 531	635 611	1 923 745
Lettország	440	373	18 528	19 341
Litvánia	7000	332	(n.a.)	7 332
Luxemburg	2941	406	21 998	25 345
Málta	768	209	1427	2404
Hollandia	126 797	2860	669 121	798 778
Lengyelország	235 200	1900	128 800	365 900
Portugália	24 316	4896	186 751	215 963
Románia	31 573	5038	99 774	136 385
Szlovákia	23 799	2212	25 600	51 611
Szlovénia	3 059	319	7332	10 710
Spanyolország	528 000	2360	828 041	1 358 401
Svédország	57 516	13 908	124 408	195 832
Egyesült Királyság	222 785	65 925	1 406 000	1 694 710
EU-28 ÖSSZESEN	4 198 193	407 602	9 015 740	13 621 535

**5. táblázat: Fizetett munkaerő a szociális gazdaságban a teljes fizetett munkaerőhöz képest.
Európai Unió (2014–2015)**

Ország	Foglalkoztatás a szociális gazdaságban (A)	Foglalkoztatás összesen * (B)	% A / B
Ausztria	308 050	4 068 000	7,6%
Belgium	403 921	4 499 000	9,0%
Bulgária	82 050	2 974 000	2,8%
Horvátország	15 848	1 559 000	1,0%
Ciprus	6984	350 000	2,0%
Csehország	162 921	4 934 000	3,3%
Dánia	158 961	2 678 000	5,9%
Észtország	38 036	613 000	6,2%
Finnország	182 105	2 368 000	7,7%
Franciaország	2 372 812	26 118 000	9,1%
Németország	2 635 980	39 176 000	6,7%
Görögország	117 516	3 548 000	3,3%
Magyarország	234 747	4 176 000	5,6%
Írország	95 147	1 899 000	5,0%
Olaszország	1 923 745	21 973 000	8,8%
Lettország	19 341	868 000	2,2%
Litvánia	7332	1 301 000	0,6%
Luxemburg	25 345	255 000	9,9%
Málta	2404	182 000	1,3%
Hollandia	798 778	8 115 000	9,8%
Lengyelország	365 900	15 812 000	2,3%
Portugália	215 963	4 309 000	5,0%
Románia	136 385	8 235 000	1,7%
Szlovákia	51 611	2 405 000	2,1%
Szlovénia	10 710	902 000	1,2%
Spanyolország	1 358 401	17 717 000	7,7%
Svédország	195 832	4 660 000	4,2%
Egyesült Királyság	1 694 710	30 028 000	5,6%
EU-28 ÖSSZESEN	13 621 535	215 722 000	6,3%

* 15–65 éves fizetett munkavállalók, Eurostat, 2015.

6. táblázat: A fizetett foglalkoztatás alakulása az európai szociális gazdaságban

Ország	Foglalkoztatás a szociális gazdaságban			$\Delta\%$ 2010–2015
	2002/2003	2009/2010	2014/2015	
Ausztria	260 145	233 528	308 050	31,9%
Belgium	279 611	462 541	403 921	-12,7%
Bulgária	(n.a.)	121 300	82 050	-32,4%
Horvátország	(n.a.)	9084	15 848	74,5%
Ciprus	4491	5067	6984	37,8%
Csehország	165 221	160 086	162 921	1,8%
Dánia	160 764	195 486	158 961	-18,7%
Észtország	23 250	37 850	38 036	0,5%
Finnország	175 397	187 200	182 105	-2,7%
Franciaország	1 985 150	2 318 544	2 372 812	2,3%
Németország	2 031 837	2 458 584	2 635 980	7,2%
Görögország	69 834	117 123	117 516	0,3%
Magyarország	75 669	178 210	234 747	31,7%
Írország	155 306	98 735	95 147	-3,6%
Olaszország	1 336 413	2 228 010	1 923 745	-13,7%
Lettország	300	440	19 341	(n.p.)
Litvánia	7700	8971	7332	-18,3%
Luxemburg	7248	16 114	25 345	57,3%
Málta	238	1677	2404	43,4%
Hollandia	772 110	856 054	798 778	-6,7%
Lengyelország	529 179	592 800	365 900	-38,3%
Portugália	210 950	251 098	215 963	-14,0%
Románia	(n.a.)	163 354	136 385	-16,5%
Szlovákia	98 212	44 906	51 611	14,9%
Szlovénia	4671	7094	10 710	51,0%
Spanyolország	872 214	1 243 153	1 358 401	9,3%
Svédország	205 697	507 209	195 832	-61,4%
Egyesült Királyság	1 711 276	1 633 000	1 694 710	3,8%
EU-28 ÖSSZESEN	11 142 883	14 137 218	13 621 535	-3,6%

Forrás: CIRIEC/EGSZB

(n.a.): nincs adat, (n.p.): nem megfelelő

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Felelős kiadó: A látogatásszervezés és kiadványok osztálya
EESC-2017-104-HU
www.eesc.europa.eu

© Európai Unió, 2017
A sokszorosítás a forrás megnevezésével engedélyezett.

A illusztrációk bármilyen formában történő felhasználásához vagy sokszorosításához közvetlenül a szerzői jog tulajdonosá(i)tól kell engedélyt kérni.

Online
QE-04-17-876-HU-N
ISBN 978-92-830-3902-0
doi:10.2864/467848

HU